

gemeenschappen tot grote moeilijkheden kon leiden i.v.m. de regels der huwelijksbeletselen. Het zich vastleggen in stellingen heeft het bronnenmateriaal gekleurd met harde subjectiviteit: de ander is uitsluitend in het beeld om de negatieve trekken, te sterker naarmate in de eigen situatie de bedreiging steviger werd gevoeld. De werking van het getal heeft hier ongetwijfeld veel mee te maken, al is de precieze relatie vaak verre van duidelijk. Wat betekende bv. in een bepaalde constellatie een versterkte positie van het katholieke volksdeel ten opzichte van de gereformeerden in de achttiende eeuw? Nadat De Kok de numerieke aspecten der interkerkelijke verhoudingen in een brede schets van de ontwikkeling had neergelegd, hebben deelonderzoeken van demografische aard correcties en verfijningen aangebracht (Friesland: Faber, Spiertz; Rotterdam: Mentink en Van der Woude; Noorderkwartier: Van der Woude). Juist op specifiek lokaal terrein valt nog veel te doen. Wijzigingen in de religio-graphische verhoudingen kunnen dan immers worden gecorreleerd aan ontwikkelingen in het economische, sociale en politieke vlak.

Volgens Rogier heeft de protestantisering de katholieken vooral vastgezet in de sociale middengroep van ambachtslieden en handeldrijvende middenstand. Dit zou het gevolg zijn van de zuigkracht van de gereformeerde religie op de bovenlaag in verband met de overheidsambten en op de paupers via de armenzorg. Deze juist voor de dagelijkse praktijk van de relaties tussen de beide geloofsgroepen zo belangrijke these heeft in de literatuur een vaste plaats gekregen. Toch is het bewijs voor deze stelling nimmer geleverd. Het moderne kwantitatieve stratificatieonderzoek (Hart over Amsterdam, Diederiks e.a. over Leiden in 1749), dat vooral op fiscale gegevens is gebaseerd, heeft de factor religie terzijde gelaten. Nader onderzoek zou misschien kunnen aantonen, dat in de verpauperende binnensteden in Holland in de achttiende eeuw een hoog percentage armen van katholieke komaf was. In Haarlem dreef het stadsbestuur omstreeks 1715 de verzelfstandiging van de katholieke armenzorg door, omdat de alimentatie van stadswege een zware financiële last betekende. Sindsdien slaagde de katholieke gemeenschap als geheel er in de armen van eigen confessie op te vangen.

In Haarlem troffen vertegenwoordigers van het regentenpatriciaat en de Katholieke bovenlaag elkaar in de geregelde bijeenkomsten van het St. Jacobsgilde. Toen het in de jaren na 1750 ging om een hervorming van de tijdens de belastingoproeren en